

de richting van de Pen-club zal drijven, hem als 't ware dwingend tot de kreet 'Leve het woord!'

Wederom Artaud: *'Ik besef heel goed dat de taal van gebaren en houdingen, dans en muziek minder goed in staat is een karakter te ontleden, de gedachten van de mens te onthullen of bewustzijnstoestanden duidelijk en nauwkeurig te belichten dan een woordentaal, maar waar staat geschreven dat het toneel geschapen is om karakters te ontleden, het conflict tussen liefde en geweten te ontraadselen, en te worstelen met alle problemen van actuele en psychologische aard die het hedendaags toneel monopoliseren?'*

De totale ineenstorting van het woord is zodanig dat ik nog niet eens de eenvoudige verklaring kan afleggen dat elk werkelijk groot toneel religieus is, en ook maar enige hoop koesteren duidelijk te zullen maken wat ik bedoel. Religie roept terstond beelden op van Graham Greene, de paus, Billy Graham, de schoolaalmoezenier, het christendom, Zen, Alan Watts en president Kennedy. Wat ik probeer te zeggen is, dat een werkelijke toneelbeleving handelt over bepaalde hoedanigheden en ons oog in oog plaatst met concrete werkelijkheden die zo meeslepend boven het gewone alledaagse uitgaan, dat we een woord met een andere smaak nodig hebben om ze uit te drukken. Omdat deze hoedanigheden verband lijken te houden met het mens-zijn in zijn hoogste vorm, omdat ze ons in contact brengen met elementen die ons levender in plaats van minder levend maken, meer levensbereid in plaats van minder, meer bereid ons in te spannen in plaats van minder, omdat ze ons omhoog lijken te trekken in plaats van omlaag, ben ik wel gedwongen dat gotisch aandoende woord te gebruiken, dat ook doet denken aan een toren die naar de hemel wijst.

We weten allemaal dat men tegenwoordig met een pil heel gemakkelijk heiligenextase en mystieke kennis kan bereiken. Met marihuana treden we al uit onze gewone staat, met mes-caline vliegen we de hoge hemelen binnen, maar zulke ervaringen zijn volkomen passief. Een waarachtige belevenis in de schouwburg is kwalitatief beter dan wat je met narcotica kunt bereiken, omdat zij zowel van het publiek als van de acteurs een actieve deelneming vraagt. Iedere belevenis die intenser is dan het leven, zal maken dat het publiek terug *wil* komen. Een belevenis die hun ervaringswereld te boven gaat, zal maken dat het publiek terug *moet* komen. Aan ons de taak te zorgen dat ze verslaafd raken.

Om nu met beide benen op de grond terug te

ledere belevenis die
intensier is dan het
leven, zal maken dat het
publiek terug *wil*
komen. Een belevenis
die hun ervaringswereld
te boven gaat, zal maken
dat het publiek terug
moet komen. Aan ons de
taak te zorgen dat ze
verslaafd raken.

komen: niemand's schouwburg hoeft van mij dicht. Ikzelf houd van snertfilms en ik krijg een brok in mijn keel bij een heleboel overdonderende realistische stukken. Ik regisseer met genoeg vrijwel alles wat me onder mijn handen komt – krakende opera's net zo goed als wat ook. Maar het ogenblik is gekomen, voel ik, om de handschoen op te rapen. Ik weet zelf ook geen oplossingen, maar ik weet wel waar het experiment moet beginnen.

Ik wil personages zien die uit hun rol vallen, in de leugens, de inconsequenties en volslagen verwarring van het dagelijks leven. Ik wil het uiterlijk realisme opgevat zien als iets dat in een steeds vervloeiende toestand verkeert met begrenzingen, die gaan en komen – mensen en situaties die zich voor mijn ogen vormen en weer oplossen. Ik wil mensen zien veranderen van identiteit, niet zoals men van kleren verwisselt – het ene pak verruilt voor het andere – maar zoals scènes in films vervloeien, zoals verf die van een kwast druipst. Dan wil ik het innerlijke realisme

opgevat zien alweer als een staat van voortdurend vervloeiende beweging – ik wil de krachten zien die, hoe dieper je graaft, des te sterker en duidelijker en helderder afgetekend te voorschijn komen. Ik wil de roes beleven van heel de enorme wereld van doen-alsof, van zelfbedrog en illusie. Ik wil me baden in de leugens en van opwinding doortrild zijn bij het zien van de hysterische macht van voorgewende en vervalste emoties; ik wil de ware krachten zien die ons aanzetten tot onze valse schijn gestalten; ik wil voelen wat ons werkelijk bindt, wat ons werkelijk scheidt.

Ik wil een spiegel voorhouden, niet aan de natuur, maar aan de menselijke natuur, en daarmee bedoel ik die dooreengeweven binnen- en buitenwereld zoals wij die kennen in 1962 – niet zoals men die omschreef in 1900; en dit alles wil ik vatten, niet met mijn redelijke verstand, maar met de flits van herkenning die mij zegt dat dit de waarheid is omdat het ook in mij leeft.

Ik wil een stroom van mensen en gebeurtenissen zien die mijn innerlijke strijd-toneel weerspiegelen. Ik wil achter deze desperatie en vernietigende warboel een ordening zien, een opbouw die beantwoordt aan mijn diepste en waarachtigste verlangens naar orde en wet. Ik wil hierdoorheen de nieuwe vormen ontdekken, en door de nieuwe vormen de nieuwe architectuur en door de nieuwe architectuur de nieuwe patronen en nieuwe rituelen van de tijd die rond ons kolkt.

Een laatste woord van Artaud als afsluiting en onderstreping: *'We moeten ofwel alle kunsten opnieuw een centrale plaats en noodzakelijkheid geven, waarbij schilderkunst en toneel een kracht van gebaar krijgen gelijk aan de kracht van een lavastroom bij een vulkanische uitbarsting, of we moeten ophouden met schilderen, kletsen, schrijven of wat we verder ook doen.'* ●

Oorspronkelijke titel: Search for a hunger. Uit Encore, juli-augustus 1961; Nederlandse vertaling J. A. A. Spiekerman, Het Toneel nr. 2, 1962; overgenomen uit Voetnoten bij modern toneel – Essays bijeengebracht door Paul Carter-Harrison